

اثر سن و پست بازی بر انگیزش خاص رقابت در بازیکنان حرفه‌ای فوتبال

معصومه شجاعی*

استادیار دانشگاه الزهرا (س)

تاریخ دریافت مقاله: ۸۸/۷/۴

تاریخ پذیرش مقاله: ۸۸/۸/۹

چکیده

هدف تحقیق: انگیزش یکی از ویژگی‌های روانی اثرگذار بر عملکرد ورزشکاران در رقابت‌های ورزشی است که نقش قابل ملاحظه‌ای در برنامه‌های شناسایی و پرورش بازیکنان مستعد دارد. اما تحقیقات محدودی در خصوص عوامل درونی و بیرونی اثرگذار بر انگیزش رقابت بازیکنان حرفه‌ای فوتبال انجام شده است. بنابراین، هدف از این تحقیق، بررسی اثر سن و پست بازیکنان مرد فوتبال حرفه‌ای بر انگیزش خاص رقابت آنان بود. **روش تحقیق:** ۵۹ بازیکن از تیم‌های ملی در سه رده جوانان، امید و بزرگسالان که به صورت هدفدار انتخاب شدند، پرسش‌نامه نگرش ورزشی ویلیس را تکمیل نمودند. داده‌ها با استفاده از تحلیل واریانس دو عاملی چند متغیری (۳ سن در ۴ پست) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. **یافته‌ها:** تجزیه و تحلیل‌های آماری، اثر معنی‌دار سن را نشان داد ($p < 0.01$)؛ ولی اثر اصلی پست بازی و اثر متقابل سن و پست معنی‌دار نبود ($p > 0.01$). مطابق نتایج آزمون‌های تعقیبی، بازیکنان تیم ملی بزرگسالان انگیزش اجتناب از شکست بیشتری نسبت به بازیکنان تیم ملی جوانان داشتند ($p < 0.01$). **بحث و نتیجه‌گیری:** نتایج این تحقیق را می‌توان به عنوان مبنایی برای استعدادیابی و برنامه‌ریزی مداخلات روانی مورد استفاده قرار داد.

واژه‌های کلیدی: انگیزش خاص رقابت، پست بازی، سن، بازیکن حرفه‌ای فوتبال

Effects of Age and Playing Position on Competition-Specific Motivation in Professional Soccer Players

Abstract

Purpose: Motivation is one of the psychological traits that affects on the athlete's performance in sport competitions and has considerable role on identifying and developing talented players. However, there are limited studies about the effects of internal and external factors on competitive motivation in professional soccer players. The purpose of this research was to study the effect of age and the playing positions on the competition-specific motivation in male professional soccer players. **Methods:** 59 soccer players of youth U-19, U-23 and senior national teams, who were selected purposively, completed the Willis' sports attitude inventory. The data were analyzed by 3 (age) \times 4 (position) MANOVA. **Results:** The statistical analyses indicated a significant main effect for age ($p < 0.01$), but not for playing position and interaction between age and position ($p > 0.01$). According to the results of post hoc tests, players of senior national team were more motivated to avoid failure than youth U-19 national team players ($p < 0.01$). **Conclusions:** These results may serve as a criterion for identifying talents and planning psychological interventions.

Key words: Competition-specific motivation, Age, Playing position, Professional soccer player.

* آدرس نویسنده مسئول: معصومه شجاعی

تهران، میدان ونک، خیابان ونک، دانشگاه الزهرا (س)، کدپستی ۱۹۹۳۸۹۱۱۷۶ تلفن: ۸۸۰۴۱۴۶۸ دورنگار: ۴۴۱۳۴۳۷۰

E-mail: m.shojaei@alzahra.ac.ir

مقدمه

رقابت^۱ در تمام حیطه‌های زندگی، خصوصاً محیط‌های ورزشی وجود دارد. موفقیت در رقابت‌های ورزشی مستلزم یک مجموعه عوامل روانی خاص است. غالباً حتی مربیان با تجربه نیز مزایای بررسی و شناخت ویژگی‌های روانی ورزشکاران خود را نادیده می‌گیرند (۱). انگیزش^۲ یکی از این ویژگی‌های روانی است که تاثیر بسیاری بر عملکرد ورزشکاران در رقابت‌های ورزشی داشته و دارای نقش مهمی در استعدادیابی در ورزش و برنامه‌ریزی‌های روان‌شناختی مربیان برای ورزشکاران است (۲) و محققان علاقه‌ای خاص به بررسی نحوه ارتباط آن با نگرش‌های رقابتی دارند (۳).

انگیزش، نیازها و امیالی است که جهت، شدت و ثبات رفتار به سمت هدف را تنظیم می‌کند؛ یا به عبارت دیگر نیروهایی است که باعث ظاهر شدن یک رفتار شده، به آن جهت داده و تداوم آن را تضمین می‌کند. انگیزش در ورزش دارای زیربنای نظری و دانش تجربی رو به رشدی بوده و لازم است تحقیقات بیشتری برای فهم جامع آن انجام گیرد (۴).

برخی محققان مثل ویلیس، انگیزه توان^۳، انگیزه دستیابی به پیروزی^۴ و انگیزه اجتناب از شکست^۵ را از انواع انگیزه‌های خاص رقابت معرفی کرده‌اند. "انگیزه توان" با ظرفیت تولید اثر (هوشیار یا غیرهوشیار) بر رفتار یا احساس دیگران ارتباط دارد. از خصوصیات افراد دارای انگیزه توان بالا، برخورد شخصی، کنترل و تاثیر بر دیگران است. وینتر ورزشکاران را افراد دارای توان اجتماعی معرفی کرد و فرض نمود که بین انگیزه توان و پرداختن به ورزش ارتباط وجود دارد. او در مطالعات اولیه خود دریافت که انگیزه توان با شرکت در ورزش‌های مستقیماً رقابتی، مثل فوتبال و کشتی ارتباط دارد؛ ولی با شرکت در ورزش‌هایی که مستقیماً رقابتی نیست، مثل دو، شنا و گلف ارتباط معنی‌داری ندارد. "انگیزه دستیابی به پیروزی"، تمایل افراد برای موفقیت و بُرد است. از خصوصیات افراد دارای انگیزه زیاد برای دستیابی به پیروزی، می‌توان تمایل به کار سخت تحت شرایط نامطمئن، اعتقاد به این که تلاش شخصی باعث اختلاف در نتیجه می‌شود، رضایت از موفقیت، خوش‌بینی و بلندپروازی را ذکر کرد. "انگیزه اجتناب از

شکست"، به ظرفیت واکنش خجولانه فرد هنگام شکست اشاره می‌کند. اضطراب و تمایل به دوری از شرایطی که اجرا مورد ارزیابی قرار می‌گیرد، از ویژگی‌های افراد با انگیزه زیاد اجتناب از شکست است (۵).

به طور کلی تحقیقات نشان می‌دهد که رقابت‌جویی و انگیزش دستیابی به پیروزی، از ویژگی‌های افراد موفق و نخبه بوده و در ورزشکاران بیشتر از غیرورزشکاران است (۶،۷). کوشش‌هایی نیز برای مقایسه انگیزش رقابت در رشته‌های ورزشی مختلف و تهیه هنجارهایی برای هر جنس انجام شده است. یکی از جامع‌ترین تحقیقات در این زمینه توسط ویلیس (۵) انجام شد. او با بررسی ورزشکاران دبیرستانی در ۱۷ رشته ورزشی گروهی و انفرادی دریافت که بازیکنان رشته فوتبال آمریکایی و بسکتبال دارای بیشترین انگیزش رقابت هستند. ویلیس همچنین دریافت که بین انگیزش رقابت ورزشکاران در رشته‌های مستقیماً رقابتی با ورزش‌هایی که مستقیماً رقابتی نیستند، اختلاف معنی‌داری وجود دارد. موافق با این نتیجه، فردریک - رکاسینو و شاستر - اسمیت (۳) انگیزش بیشتری در دوچرخه سواران رقابتی نسبت به افراد فعال در تمرینات هوازی و با وزنه ملاحظه کردند. برخی محققان نیز با مقایسه ورزشکاران رشته‌های گروهی و انفرادی دریافتند که انگیزش دستیابی به پیروزی در ورزشکاران رشته‌های گروهی بیشتر از ورزشکاران رشته‌های انفرادی است (۸،۹).

علاوه بر توصیف صفات انگیزشی ورزشکاران رشته‌های مختلف، اثر عوامل درونی و بیرونی بر انگیزش ورزشکاران مورد توجه بسیاری از محققان قرار گرفته است. به عنوان مثال ویلیس (۵)، ترفتون، میرز و اسکلی (۱۰) و لاجاوس (۱۱) اثر عامل جنس بر انگیزش خاص رقابت را بررسی کرده و دریافتند که انگیزش رقابت مردان ورزشکار بیشتر از زنان ورزشکار است. فهر، میرز و اسکلی (۹) نیز انگیزش دستیابی به پیروزی مردان ورزشکار را بیشتر از زنان ورزشکار ملاحظه کردند. استوارت و میرز (۲) اثر سن بر انگیزش رقابت بازیکنان فوتبال نخبه و جوان آمریکای شمالی را بررسی کرده و نتیجه گرفتند که سن بر انگیزش توان و دستیابی به پیروزی بازیکنان نخبه و جوان فوتبال

1. Competition
2. Motivation
3. Power motive
4. Motive to achieve success
5. Motive to avoid failure

شجاعی، خبیری و حاجی قاسم (۱۷) فقط به توصیف صفات انگیزشی بازیکنان نخبه فوتبال پرداختند. نیمرخ انگیزشی بازیکنان نخبه فوتبال ایران در این تحقیق، تقریباً مشابه سایر تحقیقات انجام شده بر روی بازیکنان فوتبال بود (۲، ۵). تنها یک تحقیق به بررسی اثر پست بازی بر انگیزش رقابت بازیکنان فوتبال جوان پرداخته (۲) که تفاوت معنی‌داری بین انگیزش رقابت بازیکنان پست‌های مختلف مشاهده نکرده است. با توجه به این که نتایج این تحقیق به دیگر جوامع خصوصاً بازیکنان سایر رده‌های سنی قابل تعمیم نیست، انجام تحقیقات بیشتر برای یافتن عوامل اثرگذار بر انگیزش رقابت و مولفه‌های آن ضروری بوده و نتایج حاصل از این تحقیق دارای کاربردهای مهمی برای مربیان، روان‌شناسان ورزشی و مدیران تیم‌های فوتبال جهت تعیین اصولی برای استعدادیابی، پیش‌بینی عملکرد و برنامه‌ریزی مداخلات روانی به منظور تعدیل ویژگی‌های انگیزشی بازیکنان و رساندن آن‌ها به سطوح بهینه اجرا است (۱).

بنابراین با توجه به این که احتمال می‌رود معنی‌دار نبودن اثر پست بازی بر این صفات انگیزشی در تحقیق استوارت و میرز (۲) مربوط به سن و سطح مهارت کمتر افراد نمونه در این تحقیق باشد، هدف تحقیق حاضر بررسی اثر عامل سن و پست بازی بر انگیزش رقابت فوتبالیست‌های حرفه‌ای ایران در یک دامنه سنی بیشتر و مهارت بهتر نسبت به تحقیقات گذشته بود.

روش تحقیق

شرکت‌کننده‌ها: شرکت‌کننده‌های این تحقیق، مردان فوتبالیست تیم ملی ایران در سه رده جوانان (۲۰ بازیکن در دامنه سنی ۱۹-۱۶ سال)، امید (۱۹ بازیکن در دامنه سنی ۲۳-۲۰ سال) و بزرگسالان (۲۰ بازیکن در دامنه سنی ۲۷-۲۴ سال) به تعداد ۵۹ نفر شامل ۱۴ مهاجم، ۲۱ بازیکن میانی، ۱۶ مدافع و ۸ دروازه‌بان بودند که به صورت هدفدار از جامعه مردان فوتبالیست حرفه‌ای ایران انتخاب شدند.

ابزار و روش جمع‌آوری اطلاعات: برای جمع‌آوری اطلاعات

اثر معنی‌داری ندارد؛ ولی انگیزه اجتناب از شکست بازیکنان بزرگ‌تر به طور معنی‌داری بیشتر از بازیکنان کم‌سن‌تر است. موافق با این نتایج کونروی، کوتسورث و کی (۱۲) ارتباط مثبت معنی‌داری بین ترس از شکست و سن در دختران ورزشکار ۸ تا ۱۸ ساله ملاحظه کردند. بیودوین (۱۳) ارتباط سن و انگیزش بیرونی زنان فوتبالیست حرفه‌ای در دامنه سنی ۱۸ تا ۴۵ سال را بررسی کرد. یافته‌های او مبین ارتباط منفی معنی‌دار بین سن و انگیزش یا به عبارت دیگر، انگیزش بیرونی بیشتر در زنان جوان‌تر بود. برخلاف این تحقیقات، فهر و همکاران (۹) تفاوت معنی‌داری بین انگیزش رقابت صخره‌نوردان دارای سنین مختلف اعلام نکردند. ساگر، لوالی و اسپری (۱۴) نیز با بررسی ترس از شکست در ورزشکاران نخبه نوجوان، بین این گروه سنی و ورزشکاران بزرگسال تفاوت معنی‌داری نیافتند.

برخی محققان بجای اثر عوامل درونی جنس و سن، اثر عامل بیرونی سطح مهارت بر انگیزش رقابت را بررسی کردند. به عنوان مثال، وارتنبرگ و مک کاجن (۷) نشان دادند که رقابت‌جویی و انگیزش دستیابی به پیروزی بازیکنان حرفه‌ای هاکی به طور معنی‌داری بیشتر از ورزشکاران آماتور است. لاچوس (۱۱) نیز انگیزش بیشتری در دوچرخه‌سواران رقابتی نسبت به دوچرخه‌سواران غیررقابتی ملاحظه کرد. بر خلاف این تحقیقات، مارتین و گیل (۱۵) بین رقابت‌جویی و انگیزش دستیابی به پیروزی دوندگان ماراتن فیلیپین با دوندگان ماراتن آمریکا و ورزشکاران دبیرستانی و دانشگاهی آمریکا اختلاف زیادی ملاحظه نکردند. در تحقیق فهر و همکاران (۹) نیز اثر سطح مهارت بر انگیزش رقابت صخره‌نوردان معنی‌دار نبود؛ ولی ترفنون و همکاران (۱۰) دریافتند که انگیزش توان و انگیزش دستیابی به پیروزی بازیکنان نیمه‌ماهر به طور معنی‌داری بیشتر از اسکی‌بازان ماهر است. توماسن و هالوری (۱۶) به بررسی انگیزه‌های خاص رقابت در ۵۵ بازیکن مرد در سطوح بالای فوتبال پرداخته و ارتباط معنی‌داری بین انگیزش دستیابی به پیروزی و اجتناب از شکست با تنظیم تلاش ملاحظه کردند.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود تحقیقات اندکی به بررسی انگیزش رقابت بازیکنان فوتبال پرداخته‌اند. در ایران،

عاملی چند متغیری^۲ (۳ سن در ۴ پست) برای بررسی اثر متغیرهای طبقه‌ای یا تعدیل کننده^۳ سن (دارای سه سطح) و پست بازیکنان (دارای چهار سطح) بر متغیرهای وابسته انگیزش توان، انگیزش دستیابی به پیروزی و انگیزش اجتناب از شکست و آزمون تعقیبی تحلیل واریانس یک طرفه و توکی استفاده شد. سطح معنی داری $p < 0/05$ در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

جدول ۱ میانگین و انحراف معیار امتیاز انگیزه‌های خاص رقابت در بازیکنان پست‌های مختلف تیم ملی فوتبال جوانان، امید و بزرگسالان ایران را نشان می‌دهد. همان طور که در این جدول ملاحظه می‌شود، بازیکنان تیم ملی بزرگسالان انگیزش اجتناب از شکست بیشتری نسبت به بازیکنان تیم ملی جوانان و امید داشتند. مهاجمین انگیزش اجتناب از شکست بیشتر و انگیزش دستیابی به پیروزی کمتری نسبت به سایر پست‌ها داشتند.

از پرسش‌نامه نگرش ورزشی^۱ استفاده شد (۵). این پرسش‌نامه سه نوع انگیزش خاص رقابت شامل انگیزش توان، انگیزش دستیابی به پیروزی و انگیزش اجتناب از شکست را ارزیابی می‌کند. این پرسش‌نامه شامل ۴۰ عبارت با مقیاس پنج ارزشی لیکرت است. پاسخ‌ها از بسیار موافق تا بسیار مخالف رتبه‌بندی شده است. ویلیس و لین (۱۸) اعتبار سازه و همزمان آن را تایید کرده و هنجارهایی برای ورزشکاران مرد و زن در رشته‌های ورزشی مختلف تهیه نمودند. اعتبار منطقی و محتوایی و پایایی زمانی و ثبات درونی نسخه فارسی این پرسش‌نامه نیز به وسیله شجاعی و همکاران (۱۷) تایید گردید. پرسش‌نامه‌ها در اردوی تیم ملی فوتبال، پس از ارائه اطلاعاتی در مورد هدف، زمان تقریبی و نحوه تکمیل پرسش‌نامه‌ها و اخذ رضایت بازیکنان، در اختیار بازیکنان قرار گرفته و پس از تکمیل، جمع‌آوری شد. تحلیل آماری: برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی، شامل شاخص‌های گرایش مرکزی و پراکندگی و ترسیم نمودار و آمار استنباطی شامل تحلیل واریانس دو

جدول ۱. توصیف انگیزه‌های خاص رقابت در بازیکنان رده‌های سنی و پست‌های مختلف تیم ملی فوتبال ایران

انگیزش				سن		پست
اجتناب از شکست		دستیابی به پیروزی				
SD	M	SD	M	SD	M	
۲/۳	۳۴/۴	۱/۷	۶۹/۹	۳/۲	۴۰/۵	۱۶-۱۹
۱/۴	۳۵/۲	۲/۵	۶۹/۱	۱/۲	۴۰/۶	۲۰-۲۳
۳/۲	۳۶/۳	۳/۱	۶۹/۳	۲/۴	۴۰/۴	۲۴-۲۷
۳/۱	۳۲/۳	۲/۹	۷۱/۷	۲/۶	۴۰/۳	۱۶-۱۹
۱/۶	۳۴/۴	۳/۳	۷۱/۳	۱/۲	۴۰/۵	۲۰-۲۳
۱/۸	۳۶/۵	۲/۲	۷۱/۱	۲/۸	۴۰/۵	۲۴-۲۷
۲/۲	۳۳/۵	۱/۷	۷۱/۳	۳/۱	۳۹/۶	۱۶-۱۹
۲/۷	۳۴/۳	۲/۶	۷۱/۲	۲/۹	۳۹/۶	۲۰-۲۳
۳/۱	۳۵/۹	۲/۳	۷۱/۲	۲/۵	۳۹/۸	۲۴-۲۷
۳/۴	۳۲/۸	۳/۲	۷۰/۸	۳/۶	۴۰	۱۶-۱۹
۱/۷	۳۳/۸	۲/۱	۷۰/۸	۲/۸	۳۹/۸	۲۰-۲۳
۲/۵	۳۵/۱	۲/۳	۷۰/۷	۲/۷	۴۰/۱	۲۴-۲۷

1. Sports Attitude Inventory (SAI)

2. 3*4 MANOVA

3. Categorical or moderator

یک از انواع انگیزش گروه‌های مختلف سنی استفاده شد (جدول ۳). تفاوت بین امتیازات انگیزش توان و انگیزش دستیابی به پیروزی سه گروه سنی معنی‌دار نبود (به ترتیب $F(۲, ۵۰) = ۰/۰۸$; $p = ۰/۶۴$ ؛ $F(۲, ۵۰) = ۰/۷۵$ ؛ $p = ۰/۰۲$ = معنی‌دار بود $F(۲, ۵۰) = ۴/۶۹$ ؛ $p = ۰/۰۰۳$). سپس آزمون تعقیبی توکی برای مقایسه دو به دو انگیزش اجتناب از شکست فوتبالیست‌های گروه‌های سنی مختلف انجام شد. مطابق نتایج، انگیزش اجتناب از شکست فوتبالیست‌های تیم ملی بزرگسالان به طور معنی‌داری بیشتر از تیم ملی جوانان بود ($p = ۰/۰۰۸$).

قبل از انجام MANOVA دو عاملی، پیش فرض‌های طبیعی بودن توزیع و همگنی واریانس‌ها و کوواریانس‌ها برترتیب با استفاده از آزمون کلموگروف - اسمیرنف (K-S) و آزمون باکس مورد آزمون و تایید قرار گرفت ($p > ۰/۰۵$). بر اساس نتایج MANOVA دو عاملی که در جدول ۲ ارائه شده است، اثر اصلی سن معنی‌دار بود ($p = ۰/۰۰۹$ ؛ $F(۶, ۹۶) = ۳/۷$)؛ ولی اثر اصلی پست بازی ($p = ۰/۴۲$ ؛ $F(۹, ۱۱۶/۹) = ۰/۸۲$) و اثر متقابل سن و پست ($p = ۰/۳۶$ ؛ $F(۹, ۱۱۶/۹) = ۰/۹۴$) معنی‌دار نبود. آزمون تعقیبی تحلیل واریانس یک طرفه برای مقایسه هر

جدول ۲. نتایج تحلیل واریانس دو عاملی چند متغیری برای بررسی اثر متغیرهای سن و پست بازیکنان بر انگیزش توان، انگیزش دستیابی به پیروزی و انگیزش اجتناب از شکست

منبع تغییرات	F	df فرض	df خطا	p
اثر اصلی سن	۳/۷	۶	۹۶	۰/۰۰۹
اثر اصلی پست بازی	۰/۸۲	۹	۱۱۶/۹	۰/۴۲
اثر متقابل سن و پست بازی	۰/۹۴	۹	۱۱۶/۹	۰/۳۶

جدول ۳. نتایج آزمون تعقیبی تحلیل واریانس یک طرفه برای اثر معنی‌دار سن بر انگیزش توان، انگیزش دستیابی به پیروزی و انگیزش اجتناب از شکست

متغیرهای وابسته	F	df صورت	df مخرج	p
انگیزش توان	۰/۰۸	۲	۵۰	۰/۶۴
انگیزش دستیابی به پیروزی	۰/۰۲	۲	۵۰	۰/۷۵
انگیزش اجتناب از شکست	۴/۶۹	۲	۵۰	۰/۰۰۳

بحث و نتیجه‌گیری

انگیزش یکی از عوامل روانی بسیار مهمی است که در تمام رشته‌های ورزشی و رده‌های سنی مورد توجه محققان، روان‌شناسان و مربیان است. در این مطالعه، انگیزه‌های خاص رقابت در بازیکنان حرفه‌ای فوتبال بر اساس سن و پست مورد مقایسه قرار گرفت. مطابق نتایج، نیم‌رخ انگیزشی بازیکنان حرفه‌ای فوتبال ایران با میانگین امتیاز ۴۰/۱، ۷۰/۷ و ۳۴/۵ بترتیب برای انگیزش توان، انگیزش دستیابی به پیروزی و انگیزش اجتناب از شکست با هنجارهای موجود مطابقت داشته و دارای الگویی تقریباً مشابه با انگیزش بازیکنان فوتبال سایر کشورها و ورزشکاران نخبه سایر رشته‌ها بود. البته انگیزش توان بازیکنان ایران از بازیکنان فوتبال دبیرستانی در تحقیق ویلیس (۵) با میانگین ۴۱/۹، صخره‌نوردان نخبه در تحقیق فهر و همکاران (۹) با میانگین ۴۳/۵، اسکی‌بازان نخبه در تحقیق ترفنون و همکاران (۱۰) با میانگین ۴۱/۶ و دوچرخه‌سواران نخبه در تحقیق لاجاوس (۱۱) با میانگین ۴۳/۵ کمتر بود. این یافته مبین توان اجتماعی کمتر و تاثیرگذاری کمتر بازیکنان ایران بر دیگران خصوصاً هم تیمی‌های خود است که احتمالاً حاصل روش مربی‌گری و مقتضیات رقابت در فوتبال ایران است. انگیزش توان بازیکنان تیم ملی نسبت به سه سال گذشته در تحقیق شجاعی و همکاران (۱۷) تغییر چندانی نکرده و در رده سنی بزرگسالان تا اندازه‌ای کاهش یافته است که این نیز می‌تواند نشان‌دهنده ضعف عملکرد کمیته روان‌شناسی فدراسیون و روان‌شناسان ورزشی تیم‌های ملی فوتبال و فقدان شناخت کافی و برنامه‌ریزی مناسب برای توسعه این متغیر مهم باشد.

برخلاف انگیزش توان، امتیازات مربوط به انگیزش دستیابی به پیروزی بازیکنان حرفه‌ای فوتبال ایران نسبت به ورزشکاران نخبه در تحقیقات گذشته بسیار بیشتر بود. به عنوان مثال میانگین انگیزش دستیابی به پیروزی در بازیکنان فوتبال دبیرستانی تحقیق ویلیس ۶۸/۱، در صخره‌نوردان نخبه تحقیق فهر و همکاران ۵۹، در اسکی‌بازان نخبه تحقیق ترفنون و همکاران ۵۸/۳ و در دوچرخه‌سواران نخبه تحقیق لاجاوس ۵۹ بود. با این حال امتیاز این انگیزش نسبت به سه سال گذشته در تحقیق

شجاعی و همکاران (۱۷) در تیم‌های ملی جوانان و بزرگسالان تا اندازه‌ای کاهش، ولی در تیم ملی امید تا حدی افزایش یافته است. با توجه به این که بیشتر بودن انگیزش دستیابی به پیروزی تاثیر بیشتری بر ورزشکاران برای رسیدن به سطوح بالا در این رشته ورزشی و همچنین عملکرد بهتر در مسابقات خواهد داشت (۵، ۱۹)، برنامه‌ریزی دقیق برای توسعه آن خصوصاً در بازیکنان تیم ملی امید امری ضروری است.

انگیزش اجتناب از شکست بازیکنان حرفه‌ای فوتبال ایران نیز نسبت به ورزشکاران نخبه در تحقیقات گذشته بیشتر بود؛ ولی اختلاف میانگین‌ها کمتر از انگیزش دستیابی به پیروزی بود. به عنوان مثال، در تحقیق ویلیس ۳۱/۶، در تحقیق فهر و همکاران ۳۱/۵، در تحقیق ترفنون و همکاران ۲۹/۴ و در تحقیق لاجاوس ۳۱/۵ بود. انگیزش اجتناب از شکست بازیکنان تیم ملی جوانان ایران (۳۳/۲) نسبت به بازیکنان نخبه زیر ۱۵ سال در تحقیق استوارت و میرز (۲) نیز بسیار بیشتر بود (۱۹/۸). البته این انگیزش نسبت به سه سال گذشته در تحقیق شجاعی و همکاران (۱۷) تا حدودی کاهش یافته که این کاهش بیشتر در رده بزرگسالان قابل مشاهده است. به عقیده کراتی (۲۰) بازیکنانی که دارای انگیزه اجتناب از شکست بالایی هستند، از رفتارهای مربوط به پیشرفت اجتناب می‌کنند، فقط در موقعیت‌هایی شرکت می‌نمایند که از موفقیت در آن‌ها اطمینان داشته باشند، رفتارهای مختلف کنار آمدن برای توجیه شکست قبل از وقوع آن را توسعه می‌دهند، هنگام تمرین یا بازی کمتر تلاش می‌کنند و فقط در شرایطی که تیم موفق و پیروز باشد، تلاش خود را افزایش می‌دهند؛ بنابراین بالا بودن این انگیزش، مانع دستیابی یک بازیکن به سطوح بالای ورزش حرفه‌ای خواهد شد. البته یافته‌های متفاوتی نیز وجود دارد؛ به عنوان مثال ویلیس (۵) با مقایسه انگیزه‌های رقابت در بازیکنان تیم‌های فوتبال برنده و بازنده دریافت که تیم‌های برنده دارای انگیزه اجتناب از شکست بیشتری می‌باشند و این انگیزه دارای اثر مثبتی بر اجزاست. با توجه به بالاتر بودن سطح فوتبال ایران نسبت به دو گروه مورد مقایسه (۲، ۵)، نتیجه‌گیری ویلیس در خصوص اثر تسهیل‌کننده انگیزش اجتناب از شکست بر اجرا منطقی به نظر می‌رسد؛ ولی لازم است در این زمینه

تحقیقات بیشتری انجام گیرد.

به نظر می‌رسد که علاوه بر مقتضیات روانی رشته ورزشی فوتبال و انتخاب شدن بازیکنان دارای ویژگی‌های مربوطه، وجود این نیم‌رخ انگیزشی، خصوصاً این سطح از انگیزش اجتناب از شکست، محصول جو انگیزشی^۱ ایجاد شده توسط مربیان فوتبال ایران است. بر اساس نتایج تحقیقات، نوع تجربیات افراد و چگونگی تفسیر این تجربیات بر میزان اهمیت تکلیف (تکلیف‌گرایی^۲) و خود یا نتیجه (خودگرایی^۳) یا نتیجه‌گرایی^۴) در آن محیط اثر می‌گذارد. در محیط‌های خودگرا، بازیکنان بر این باورند که مربی اشتباهات آن‌ها را به‌دقت ارزیابی می‌کند. غالباً بیشترین توجه مربی به بازیکنان ستاره است. مربی نه تنها به شکست دادن تیم حریف تاکید می‌کند، بلکه بین بازیکنان رقابت ایجاد می‌نماید. در این جو انگیزشی، بازیکن تصور می‌کند که اگر تیم شکستی را متحمل گردد، مربی آن را متوجه وی می‌داند و در نتیجه، انگیزش اجتناب از شکست در وی پدید آمده و تقویت می‌شود؛ حال آن که اگر فرد با تمرکز بر وظیفه بازی نماید، مطمئناً نتایج بهتر و بازی مؤثرتری را شاهد خواهیم بود (۲). علاوه بر این، اجتناب از شکست ممکن است حاصل سبک مربی‌گری آمرانه^۵ باشد. مربیانی که از این روش مربی‌گری استفاده می‌کنند، نه تنها اکثر تصمیمات در یک موقعیت ورزشی را خودشان اتخاذ می‌کنند، بلکه محیطی ایجاد می‌کنند که در آن تهدید شکست برای ورزشکار بیشتر از پاداش موفقیت است. بازیکنانی که به مدت طولانی‌تری در این موقعیت باقی بمانند، آمادگی بیشتری برای کسب بسیاری از این ویژگی‌های منفی یافته و علت ضعف‌ها و کوتاهی‌های خود یا تیم را در منابع بیرونی (مثل مربی) جستجو خواهند کرد. مطابق نتایج تحقیق، فقط انگیزش اجتناب از شکست فوتبالیست‌های تیم ملی بزرگسالان به طور معنی‌داری بیشتر از تیم ملی جوانان بود و بین انگیزش توان و همچنین انگیزش دستیابی به پیروزی فوتبالیست‌های گروه‌های سنی مختلف تفاوت معنی‌داری وجود نداشت. این نتایج با یافته‌های تحقیق استوارت و میرز (۲) و کونروی و همکاران (۱۲) همخوانی دارد. کونروی و همکاران بین ترس از شکست و سن دختران نوجوان ورزشکار در یک لیگ تفریحی سافتبال ارتباط مثبت معنی‌داری ملاحظه کردند.

استوارت و میرز نیز به بررسی اثر سن و پست بازی بر انگیزش خاص رقابت در فوتبالیست‌های نخبه پرداختند؛ ولی نمونه آن‌ها فقط بازیکنان جوان بود و نتایج قابل تعمیم به بازیکنان دارای سنین بالاتر نبود. با توجه به کسب نتایج مشابه در این تحقیق، می‌توان اثر سن بر انگیزش رقابت فوتبالیست‌ها را به دامنه سنی بیشتری تعمیم داد. یونامو و موسینو (۲۱) یافته‌های مشابهی را در ارتباط با اختلاف انگیزش کودکان خردسال و کودکان بزرگ‌تر ایتالیایی گزارش کردند؛ ولی این نتایج با یافته‌های فهر و همکاران (۹) که بین انگیزش رقابت صخره‌نوردان دارای سنین مختلف و همچنین ساگر و همکاران (۱۴) که بین ترس از شکست ورزشکاران نخبه نوجوان و بزرگسال تفاوت معنی‌داری مشاهده نکردند، هم‌خوانی نداشت. اختلاف در نتایج را می‌توان به تاثیرپذیری این صفات انگیزشی از عوامل متعددی مثل روش مربی‌گری و جو انگیزشی ایجاد شده توسط مربی، وضعیت اجتماعی - اقتصادی ورزشکاران و خانواده آن‌ها، نیازهای روانی ورزش فوتبال و انتخاب طبیعی افرادی که به صورت ژنتیکی دارای ویژگی‌های لازم هستند، نسبت داد (۱، ۲، ۲۱). علاوه بر این، در تحقیق فهر و همکاران، سطح مهارت صخره‌نوردان کنترل نشده است؛ به عبارت دیگر نتایج فقط مربوط به صخره‌نوردان ماهر نیست.

بیشتر بودن انگیزش اجتناب از شکست بزرگسالان ممکن است به علت حساسیت و احساس مسؤلیت بیشتر این گروه سنی در برابر گفته‌ها و تفکرات مربیان و هدایت‌کنندگان تیم باشد. علاوه بر این، یک بازیکن، با افزایش سن به مرور درک می‌کند که چگونه فقط در صحنه‌هایی شرکت نماید که مطمئن است می‌تواند سودی برای وی و تیمش داشته باشد و لذا بی‌گدار به آب نزده و فقط تلاش می‌کند بازنده نباشد. هنگام تماشای بازی فوتبالیست‌های جوان، شاهد مسابقه جذاب‌تر و تماشایی‌تری هستیم تا مسابقه دو تیم بزرگسال. علت این است که شرکت در یک مسابقه ورزشی تنها با انگیزه نباختن، موجب کاهش خلاقیت فرد یا عدم تمایل به تلاش برای انجام شوت‌ها یا

1. Motivational climates	2. Task involvement
3. Ego involvement	4. Outcome-orientation
5. Command style	

نتایج این طرح علی - مقایسه‌ای، می‌تواند به عنوان ملاکی برای مقایسه صفات انگیزشی بازیکنان فوتبال مورد استفاده قرار گیرد. علاوه بر این پیشنهاد می‌شود مربیان برای استعدادیابی و همچنین برنامه‌ریزی مداخلات روانی بازیکنان حرفه‌ای فوتبال، نیم‌رخ انگیزشی حاصل را در نظر گرفته و جهت ایجاد سطوح انگیزشی مناسب در بازیکنان خصوصاً بازیکنان جوان و آماده‌سازی روانی آنان برای رقابت‌ها، با بهره‌مندی از نظرات روان‌شناسان ورزشی، برنامه‌هایی جهت افزایش انگیزه‌های خاص رقابت بازیکنان تا حد مطلوب طراحی کنند و در صورت لزوم تغییراتی در روش مربیگری خود ایجاد نمایند. مطالعات آینده باید با هدف روشن شدن ارتباط بین مولفه‌های انگیزش خاص رقابت با عملکرد ورزشی در رشته‌های مختلف انجام شده و به بررسی تفاوت‌های بین انگیزش خاص رقابت در سطوح مختلف مهارت، خصوصاً در جامعه زنان ورزشکار بپردازند.

منابع

1. Holbrook, J.E., & Barr, J.K. (1997). *Contemporary coaching: Issues and trends*. Carmel, IN: Cooper.
2. Stewart, C., & Meyers, M. C. (2004). Motivational traits of elite young soccer players. *Physical Educator, 61* (4), 213-219.
3. Frederick-Recascino, C.M., & Schuster-Smith, H. (2003). Competition and intrinsic motivation in physical activity: A comparison of two groups. *Journal of Sport Behavior, 26* (3), 240-254.
4. Wong, E.H., & Bridges, L.J. (1994). Age-related differences in inter- and intrapersonal variables related to motivation in a group sport setting. *The Journal of Social Psychology, 134* (4), 497-509.
5. Willis, J.D. (1982). Three scales to measure competition-related motives in sport. *Journal of Sport Psychology, 4*, 338-353.
6. Kang, L. (1990). Competitive orientation among athletes and non-athletes in Taiwan. *International Journal of Sport Psychology, 21*, 146-157.

حرکات مشکل شده و باعث می‌شود که ورزشکار تنها به دنبال گل نخوردن باشد و در نهایت هدفش خراب کردن بازی حریف خواهد بود تا ارائه یک بازی زیبا و گل زدن. علاوه بر این، معمولاً فوتبالیست‌های با تجربه و بزرگسال که از نظر مالی در وضعیت خوبی قرار داشته و شهرت لازم را کسب کرده‌اند، دیگر تمایلی به انجام حرکات پرخطر نداشته و محتاط‌تر بازی می‌کنند. در نقطه مقابل، بازیکنان جوان که نه از نظر اقتصادی تأمین بوده و نه از نظر روانی می‌توانند خود را راضی به ماندن در یک تیم معمولی کنند، برای آن که نردبان ترقی را هر چه سریع‌تر طی نمایند، با هدف پیروزی به میدان آمده و بدون ترس از دست دادن چیزی، دست به حرکات پرخطر زده و تهاجمی‌تر بازی می‌کنند.

نتایج این مطالعه، تفاوت معنی‌داری را بین انگیزش رقابت بازیکنان پست‌های مختلف نشان نداد؛ یعنی پست بازیکنان هیچ اثری بر صفات انگیزشی آن‌ها نداشت. این نتیجه با یافته‌های استوارت و میرز (۲) هم‌خوانی دارد. این یافته احتمالاً مربوط به این است که دنیای حرفه‌ای فوتبال امروز دیگر صحنه بازی یک بازیکن در یک پست خاص نیست و اغلب از بازیکنان انتظار می‌رود که در طول بازی بتوانند در هر پستی غیر از دروازه‌بان بازی نمایند. با وجود معنی‌دار نبودن نتایج، نکته جالب کمتر بودن انگیزش دستیابی به پیروزی مهاجمین نسبت به بازیکنان سایر پست‌ها بود. این نتیجه احتمالاً مربوط به وظایف فردی بازیکنان است. یک مهاجم می‌داند که اگر در هر حمله گلی را به ثمر نرساند، مشکلی پیش نمی‌آید و موقعیت‌های دیگری نیز در انتظار وی است؛ ولی یک مدافع یا دروازه‌بان چنین می‌اندیشد که اگر در هر صحنه‌ای نتواند موفق عمل کند و مهاجم حریف موفق‌تر باشد، شاید دیگر نتوان نتیجه را جبران نمود. همین امر موجب می‌شود تا فرد انگیزش دستیابی به پیروزی بالاتری داشته باشد. در مقابل، مهاجمین بیش از بازیکنان بقیه پست‌ها ترس از شکست خوردن داشتند و علت آن را باید در نقش محول شده به آن‌ها جستجو نمود. یک مهاجم می‌داند که اگر تیم در حال شکست باشد، وظیفه اصلی برای گل‌زنی و نجات تیم بر عهده وی است و لذا این انگیزش در وی تقویت می‌گردد که به هر شکل ممکن مانع از شکست تیمش شود.

- motivation and effort regulation during a 90-min. soccer match. *Perceptual & Motor Skills*, 105(2), 609-635.
۱۷. شجاعی معصومه، خبیری محمد، و حاجی قاسم امیر (۱۳۸۶). توصیف صفات انگیزشی بازیکنان نخبه فوتبال ایران. *المپیک*، ۱۵ (۲)، ۳۸-۲۹.
18. Willis, J.D. & Layne, B.H. (1988). A validation study of sport related motive scales. *Journal of Applied Research in Coaching and Athletics*, 3, 299-307.
19. Weinberg, R. & Gould, D. (1995). *Foundation of sport and exercise psychology* (2nd ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.
20. Cratty, B. J. (1983). *Psychology in contemporary sport. Guidelines for coaches and athletes*. Englewoods, NJ: Prentice-Hall.
21. Buonanno, A.C. & Mussino, A. (1995). Participation motivation in Italian youth sport. *The Sport Psychologist*, 9, 265-281.
7. Wartenburg, L., & McCutcheon, L. (1998). Further reliability and validity data on the Sport Orientation Questionnaire. *Journal of Sport Behavior*, 27, 219-221.
8. Daniel, R., Czech, K.L., Burke, A., Joyner, B., & Charlesy, H. (2002). An exploratory investigation of optimism, pessimism and sport orientation. *International Journal of Sports Psychology*, 39, 78-87.
9. Feher, P., Meyers, M.C., & Skelly, W.A. (1998). Psychological profile of rock climbers: State and trait attributes. *Journal of Sport Behavior*, 21 (2), 167-180.
10. Trafton, T.A., Meyers, M.C., & Skelly, W.A. (1997). Psychological characteristics of the telemark skier. *Journal of Sport Behavior*, 20 (4), 465-476.
11. LaChausse, R.G. (2006). Motives of competitive and non-competitive cyclists. *Journal of Sport Behavior*, 29 (4), 304-314.
12. Conroy, D.E., Coatsworth, J.D., & Kaye, M.P. (2007). Consistency of fear of failure score meanings among 8- to 18-year-old female athletes. *Educational and Psychological Measurement*, 67(2), 300.
13. Beaudoin, C.M. (2006). Competitive orientations and sport motivation of professional women football players: An internet survey. *Journal of Sport Behavior*, 29 (3), 210-212.
14. Sagar, S.S., Lavalley, D., & Spray, C.M. (2007). Why young elite athletes fear failure: Consequences of failure. *Journal of Sports Sciences*, 25(11), 1171-1184.
15. Martin, J.J. & Gill, D.L. (1995). Competitive orientation, self-efficacy, and goal importance in Filipino marathoners. *International Journal of Sport Psychology*, 26, 348-358.
16. Thomassen, T.O., & Halvari, H. (2007). A hierarchical model of approach achievement